
BOMBA Gábor

A 2016-ban kidolgozott PBL központú finn nemzeti alaptanterv bemutatása

Bevezetés

Tanulmányomban a nemzetközi szinten is elismert és kiemelkedően eredményes finn oktatási rendszer alapját adó nemzeti alaptantervet fogom bemutatni. A 2016-ban kidolgozott finn alaptanterv különlegessége, hogy a *probléma alapú és kompetencia alapú tanulást* (PBL) és tanítást helyezte középpontba – mellyel jelentősen megváltoztatta a tanulók és a tanárok szerepét is –, emellett pedig az oktatási minisztérium és az oktatásirányításban dolgozó szakemberek az országban dolgozó általános és középiskolai pedagógusokkal, illetve intézményvezetőkkel karöltve dolgozták ki. *Jenna Lähdemäki* (2019) egy esettanulmány keretében mutatta be ennek a folyamatát, illetve mutatta be a tanterv fókuszpontjait.

Ez a merőben új tanterv Finnországban is hatalmas újításnak számított. *Lähdemäki* (2019) tanulmányában leírja, hogy számos iskolaigazgató „*hatalmas változás*”-nak tekintette ezt a 2016-ban bevezetett új tantervet. Előre megjósolható volt, hogy az addig megszokott iskolai hétköznapi tanárok és a tanulók számára is gyökeresen meg fogtak változni. A legnagyobb változtatás az volt, hogy a probléma és/vagy projekt alapú tanulást helyezték az alaptanterv középpontjába abból az okból, hogy ez a fajta tanulási módszer tudományosan igazoltan fejleszti a kompetenciákat, ezáltal *Sheeba Sardar Ali* kutatásai szerint elősegíti a gyermekek későbbi felsőoktatásban, majd a munkaerőpiacon való elhelyezkedését (*Ali*, 2019).

Finnországban az alaptanterv határozza meg és írja le a teljes oktatási keretrendszert. Rendelkezik az iskolában elsajátítandó értékek és normák köréről, illetve jól körülhatárolható célokat állít a közoktatási intézmények számára. Finnországban nincsenek rendszeres ellenőrzések vagy egyes korcsoportokra kiterjedő teljesítményvizsgálatok, mindössze 2-3 általános iskolai évfolyamon íratnak ilyen jellegű tesztek, azonban az alaptantervben is látható, hogy a teljes oktatási rendszert egy világos és egyértelmű keretrendszerben képzelték el az alaptanterv megalkotásakor (*Lähdemäki*, 2019). A tanterv fő célkitűzése a projekt alapú és együttműködésen alapuló tanulás középpontba helyezése és mindennapos tétele az összes finn közoktatási intézményben. A minden intézmény esetében kötelező érvényű alaptanterv ellenére a dokumentum jelentős szabadságot biztosít az egyes iskolák számára, hogy saját maguk dönthessék el, hogyan, milyen eszközök, tankönyvek, felszerelés és pedagógiai program keretében valósítják meg az alaptantervben szereplő célokat – ez Finnországban minden korábbi nemzeti alaptanterv esetében is így volt (*Hunya*, 2005).

A probléma alapú tanulás (PBL) bemutatása, alapjai

A *probléma alapú tanulás* (Problem-Based Learning) egy tanulóközpontú oktatási módszer melynek során a tanulók önszabályozott módon, csapatban oldanak meg komplex, problémán alapuló feladatokat és ezáltal komplex módon fejlesztik kompetenciáikat (*Ali*, 2019). A probléma alapú tanulás által a nyelvi és szociális készségek fognak a leglátványosabban fejlődni (*Larson*, 2001), ugyanakkor ezt a fajta oktatási módszert alkalmazni nem egyszerű, hiszen egy hagyományos osztálytermi környezetben nehezen megvalósítható, eszközigényes és a pedagógusoktól is speciális tudást és komplex osztályozási-értékelési módszereket kíván (*Ali*, 2019).

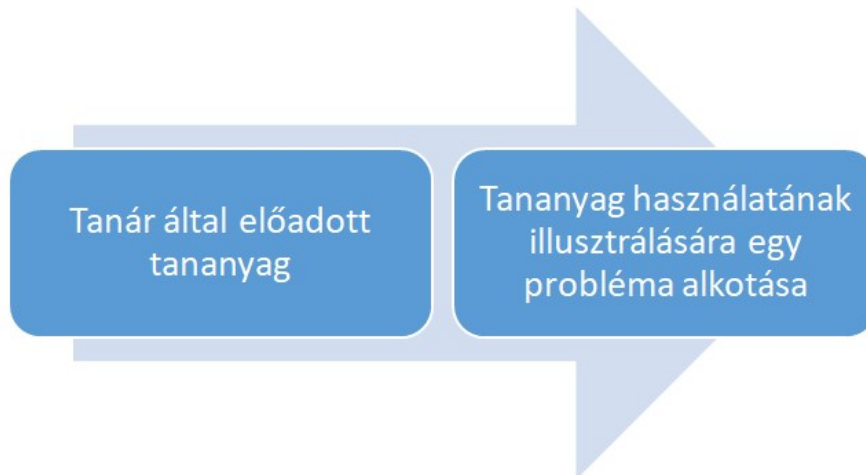
Számos tudományos eredmény és munka alapján (*Ali*, 2019; *Barber & King*, 2016; *Nagy et al.*, 2021) az alábbiak tekinthetők a PBL legfőbb elemeinek:

- önálló, önszabályozó tanulás,
- csoportban, együttműködésen alapuló tanulási folyamat, tanársegítő szerepben,
- csoport minden tagjának egyenlő mértékben kell részt vennie a tanulási folyamatban,

- a tanulókat a módszer az alábbi területeken fejleszti: csoportban való gondolkodás és együttműködés, motiváció, feladat iránti elkötelezettség és problémamegoldás,
- a probléma alapú feladatok megoldásához minden szükséges forrás és segédeszköz használható: cikkek, fényképek, digitális eszközök, adatbázisok stb.

Természetesen a PBL nem csak a cél- és eszközrendszerében különbözik jelentősen a hagyományos (frontális, lexikális tudást építő) oktatási módszerektől. Egyedi megközelítésének és radikálisan más kereteinek köszönhetően a PBL oktatási folyamata is jelentősen különbözik a hagyományos oktatási folyamattól, mely az 1. és 2. ábrán (Ali, 2019) látható.

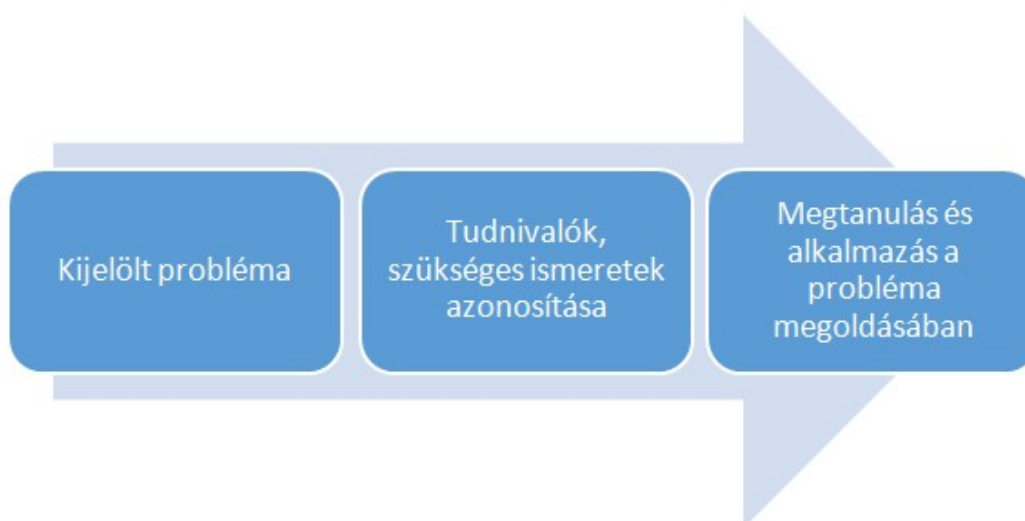
1. ábra: Hagyományos oktatás folyamata

Forrás: (Ali, 2019, 74)

Az 1. ábra jól mutatja, hogy a probléma a hagyományos oktatási folyamatban nem kap meghatározó szerepet, csupán szemléltetőeszköz, ráadásul ezt is csak utólag az adott tananyaghoz alkotják és nem azzal a céllal – mint a PBL esetében – hogy a tanulók aktívan részt vegyenek a probléma megoldásában (Nagy et al., 2021).

2. ábra: Probléma alapú tanulás (PBL) folyamata

Forrás: (Ali, 2019, 74)

A 2. ábra szemlélteti, hogy a probléma alapú tanulás abban tér el leginkább a hagyományos oktatási módszertől, hogy a probléma nem szemléltetőeszközként, hanem az oktatási folyamat kiindulópontjaként szerepel, mely köré az egész tanulási folyamat csoportosul, hiszen a tanulók a problémákhoz gyűjtenek információt, adatokat és ismereteket, melyeket elsajátítanak és

alkalmaznak is a probléma megoldása során. Így az újonnan megszerzett ismereteket és a tananyagot annak használata közben sajátítják el.

A PBL során meg kell említenünk a napjainkban is zajló és egyre gyorsuló digitalizációt is. A technológiai fejlődésnek meghatározó a szerepe a mostani általános- és középiskolás generáció életében, hiszen ők gyakorlatilag egy teljesen digitalizált környezetben élnek az életüket, beleértve az iskolát és az oktatási intézményeket is. A digitalizáció a probléma alapú tanulásban teljesen új dimenziókat nyitott meg, gondoljunk csak az online kapcsolattartásra és ennek hatásaira a diákok szociális kompetenciáinak alakulására, de említhetnénk az online tananyagokat, az interneten szinte korlátlan számban elérhető oktatási célú videós tananyagokat, illetve természetesen a hazánkban még csak a felsőoktatásban – de az írás témájául szolgáló Finnországban már a középfokú oktatási intézményekben is – rendszeresen alkalmazott online számonkéréseket (Barber & King, 2016). Ez a digitális környezet és annak oktatásba való beszívargása elősegítheti a probléma alapú tanulás egyik fő célkitűzését, hogy a tanulók és a tanárok viszonya közel egyenrangú és ne hatalmi alá-fölé rendeltség-szerű legyen (Barber & King, 2016). A pedagógusok szerepe, hogy önállóan tanulni és gondolkodni képes embereket képezzenek a tanulókból, akik képesek megállni a helyüket a 21. századi társadalmakban (Berzsenyi, 2020). Az oktatók a PBL folyamatában szinte háttérbe vonulnak és a segítő, mediátor szerepet vállalják magukra. Az online környezet ezt még inkább erősítheti, hiszen ebben a környezetben a tanár kontrolláló szerepe kevésbé tud kibontakozni, mint a hagyományos osztálytermi környezetben (Barber & King, 2016).

A tanári kontroll csökkentése a finn alaptantervben egyértelműen megjelenik, mint célkitűzés, amely szintén bizonyítja, hogy a finn oktatási rendszer mennyire elkötelezett híve a PBL-nek.

Az új PBL alapú finn nemzeti alaptanterv bemutatása

Előzmények

Finnországban az első nemzeti szintű alaptanterv 1970-ben készült, amikor az országban az oktatásszervezési rendszerben megalakultak a tantervi bizottságok. Az országos szintű alaptanterv készítését jelenleg az EDUFI (Finnish National Agency for Education/Opetushallitus Utbildningsstyrelsen, azaz a Finn Nemzeti Oktatási Ügynökség) végzi. Az első EDUFI által készített egységes alaptanterv 1994-ben készült, melyet 2004-ben felülvizsgáltak és átdolgoztak. Ezt követően 2012-ben újult meg Finnország alaptanterve, míg a legnagyobb változásokat a 2016-ban érvénybe lépő alaptanterv elkészítése során eszközölték. Ennek az alaptantervnek az átalakítása és megreformálása már 2014-ben elkezdődött (Lähdemäki, 2019). Az EDUFI a lehető legszélesebb társadalmi és szakmai egyeztetést szeretne volna elérni az alaptanterv kidolgozása során, mely sikerült is, hiszen a projekt csaknem két évet vett igénybe. A legfontosabb résztvevők az önkormányzati oktatásirányításért felelős vezetők voltak, akik a helyi tantervek kialakításáért feleltek a helyi intézményvezetőkkel és tanárokkal együtt.

A finn alaptanterv és a PBL kapcsolata

Lähdemäki (2019) esettanulmányában leírja, hogy a kutatási eredményei alapján a finn nemzeti alaptanterv középpontjában sokkal inkább a tanulás és az alkotás folyamata áll az elérendő tanulási célokkal és eredményekkel szemben, emellett kiemeli, hogy a finn nemzeti alaptanterv az évek során egyre befogadóbbá és rugalmasabbá vált. Finnországban az alaptanterv célja, hogy meghatározza az oktatás napirendjét, célkitűzéseit és legfontosabb alapelveit, azonban az iskoláknak, vezetőiknek és a tanároknak a lehető legnagyobb szabadságot biztosítja ennek megvalósításához. Bár az alaptanterv és az abban foglaltak kötelező érvényűek a finn oktatási törvények szerint, nem jár büntetéssel vagy szankcionálással, ha egy iskola vagy annak tanárai eltérnek az alaptantervben foglaltaktól.

A finn alaptantervben alapvetésként és alapvető célkitűzésként van megfogalmazva, hogy a tanulóknak a folyamatosan változó világunkban hatalmas szüksége van tantárgyakon átívelő ismeretekre, interdiszciplináris (tantárgyközi) kompetenciafejlesztésre, ezáltal felkészítve a tanulókat a jelen és a jövő egyre nagyobb változásaival szembeni kihívásokra, mely csak átfogó tudás és

képességek birtokában lehetséges (Halinen és mtsai, 2015). Emellett nagyon világos alapértékeket is megfogalmaz az alaptanterv, melyek a következők (Lähdemäki, 2019 alapján):

- minden tanuló egyedi és különleges és alapvető joga, hogy színvonalas oktatásban részesüljön,
- fenntartható életmód,
- humanitárius viselkedés, kultúra és civilizáció megőrzése, egyenlőség és demokrácia, mint értékek,
- kulturális sokszínűség, mint érték.

Látható, hogy a fent felsorolt alapértékek nem a lexikális tudáson és ismeretanyagon, hanem a 21. század mindennapi problémáin és kérdésein alapulnak. Ennek következménye, a PBL-fókusz, hiszen írásom korábbi szakaszában bemutatott hagyományos oktatási folyamat nem teszi lehetővé ezen értékek eredményes elsajátítását.

A finn alaptanterv a transzverzális – tehát több területen alkalmazható – kompetenciák fejlesztését célozza, amely a probléma alapú tanulás egyik fő célkitűzése is. Az alábbi 3. ábra ábrán szemléltetem (Lähdemäki, 2019 alapján), hogy mit ért pontosan az alaptanterv transzverzális kompetenciákon és azok fejlesztésén.

3. ábra: Transzverzális kompetenciák a finn nemzeti alaptantervben

Forrás: (Lähdemäki, 2019)

Az ábra jól szemlélteti, hogy a finn alaptanterv abban is követi a PBL módszert, hogy az egyént helyezi a középpontba és köré építi a főbb kompetenciaköröket, amelyeket a tanulási folyamat során el kell sajátítani. Természetesen a fent részletezett alapértékeket és kompetencia alapú fejlesztést csak

nagyon világosan meghatározott oktatás célkitűzések mentén lehet megvalósítani. Ilyen célkitűzések is szerepelnek a finn alaptantervben, amelyek a következők (Finnish National Board of Education, 2016):

- bátorító légkör, amely támogatja a tanulókat abban, hogy próbálkozzanak
- sokoldalú értékelési módszerek
- értékelés-osztályozás olyan létrehozása, amely támogatja a tanulókat és bátorítja őket a tanárokkal való párbeszédre
- tanulók támogatása abban, hogy saját fejlődésüket nyomon követhessék és megértsék a tanulásuk teljes folyamatát
- etikus és méltányos osztályozás-értékelés
- az értékelés és annak eredményei által nyújtott információk alapján fejleszteni a tanítási folyamatot

A 2016-ban érvénybe lépett új finn tantervben talán ez a legnagyobb újítás a tanárok számára is, hiszen nekik is át kellett ezzel gondolniuk az addig alkalmazott tanítási gyakorlatokat és bővíteni tudásukat, hiszen a transzverzális kompetenciák tantárgyakon átívelő tudást igényelnek, melyeket a pedagógusoknak is el kell először sajátítaniuk, ha azt a tudást új szerepben – segítő, mediátor – át szeretnék adni a diákoknak (Lähdemäki, 2019). Azonban ebben segíti a pedagógusokat a projekt alapú tanulás módszere, mely során a diákok valóságban is előforduló problémákat oldanak meg csoportban és ezáltal számos tantárgyi ismeretet sajátítanak el először az adatgyűjtés, majd az ezen adatok és ismeretek probléma megoldásában való alkalmazása során.

A digitalizáció szerepe az alaptantervben

A digitalizáció és a digitális eszközök tanulásba, oktatásba való bevonása kormányzati szinten fogalmazódott meg 2015-ben Finnországban és ennek köszönhetően került be az új nemzeti alaptantervbe is egy évvel később (Lähdemäki, 2019). A kormányzati célkitűzés az volt, hogy a digitális eszközök használatát a mindennapi iskolai környezetbe bevonják és az iskolák számára biztosítsák az úgynevezett „digitális ugrás” megtételét azzal, hogy digitális eszközöket adnak az intézményeknek és online platformok létrehozásában támogatják az ország minden közoktatási intézményét. 2015-ben az Európai Bizottság jelentése¹ szerint minden ötödik finn gyerek használta átlagosan a digitális eszközöket tanulási céllal az iskolákban és ezen jelentés eredményei alapján indult el ezen terület fejlesztésének megalapozása.

JennaLähdemäki (2019) finn iskolaigazgatókkal készített interjúi során kiderült, hogy a finn oktatásirányítás hatékonyan vitte át ezt az elképzelését és meg is valósította, hiszen vannak iskolaigazgatók, akik arról számoltak be, hogy több olyan tanár is dolgozik az iskolájában, akik már csak és kizárólag digitális eszközöket és tananyagokat használnak az óráikon. Ennek azonban úgy látják van egy másik oldala is, hiszen a többi tanár is beépíti ezeket az eszközöket és tananyagokat az óráiba, de aggódnak amiatt, hogy a diákok ezeket az eszközöket jobban tudják használni, mint ők és ezáltal elveszítik tanári tekintélyüket (Lähdemäki, 2016).

Kijelenthető, hogy a tanulás-tanítás folyamatát sikerült digitalizálni a finn közoktatási intézményekben, amely jelentős mértékben köszönhető a 2016-ban kidolgozott merőben új alaptantervnek.

Összegzés

A 2016-os megreformált finn alaptantervvel kapcsolatban összességében kijelenthető, hogy rendkívül progresszív és ambiciózus célokat fogalmaz meg. Az elmúlt évek gyakorlata és kutatásai azt mutatták, hogy ezen célkitűzések túlnyomó része megvalósult. Kulcsfontosságú a mai napig a finn közoktatási rendszerben, hogy az intézményvezetők olyan szakemberek legyenek, akik támogatják az

¹<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/survey-schools-icteducation>

iskola teljes közösségének formálását, melyben a tanárok, a szülők és a diákok is egyenrangú szereplők és támogatják az ő együttműködésüket a napi gyakorlatban is.

A tanterv a tanulók személyes fejlődését, tanulását és tudásfejlesztését célozza, mégpedig azért, hogy a társadalom számára hasznos és értékes állampolgárt neveljen. Ehhez azonban tantárgyakon átívelő, komplex, kompetencia alapú ismeretekre és tudásra van szükség. Ennek elsődleges okai pedig azok a folyamatos világtársadalmi változások, melyekre fel kell készíteni a fiatalokat és gyermekeket, hogy alkalmazkodni tudjanak a jövő társadalmának kihívásaihoz és dinamikusán változó folyamataikhoz. A finn alaptanterv lehetőséget és keretrendszert biztosít egy bátorító és megértő légkör megteremtéséhez az iskolákban.

A 2016-os megreformált finn tanterv lehetővé tette a változás elindítását. Ennek egyik jele, hogy a korábbi oktatási konvenciók és a tanár vezető szerepe megkérdőjeleződött és már inkább segítőként, mediátorként vesznek részt a tanárok a tanítás-tanulás folyamatában, nem „minden tudás birtokosa”-ként. Ez pedig a probléma alapú tanulás egyik alapvetése, amely látható, hogy megvalósul a finn iskolák mindennapi gyakorlatában.

Felhasznált szakirodalom

- Ali, S. S. (2019). Problembasedlearning: A student-centered approach. *English language teaching*, 12(5), 73-78.
- Barber, W. & King, S. (2016). Teacher-student perspectives of invisible pedagogy: New directions in online problem-based learning environments. *Electronic Journal of e-Learning*, 14 (4), 235-243.
- Berzsenyi, E. (2020). Kultureller Riss und Gesellschaftlicher Wendepunkt. Wasgebenunsere Kinder weiter? In: Claudia, Stöckl; Agnes, Trattner *Erziehen in einer unübersichtlich gewordenen Welt: Positionen, Widersprüche, Utopien*. Berlin, Németország, Peter Lang, 201-210.
- European Commission report. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/survey-schools-icteducation/> (07/11/2023)
- Finnish National Board of Education. (2016). *National Core Curriculum for Basic Education 2014*. Helsinki, Finland: Finnish National Board of Education.
- Halinen, I. & Harmanen, M. & Mattila, P. (2015). *Making sense of complexity of the world today: Why Finland is introducing multiliteracy in teaching and learning*. Improving literacy skills a crosslearning. CIDREE yearbook, 136-153.
- Hunya, M. (2005). Virtuális tanulási környezetek. *Iskolakultúra*, 15 (10), 53-69.
- Lähdemäki, J. (2019). Case study: The Finnish national curriculum 2016 – A co-created national education policy. *Sustainability, human well-being, and the future of education*, 397-422.
- Lajos, L. C. & Balogh, M. & Bredács, A. (2016). A probléma-alapú tanulás és tanítás iránti igények és lehetőségek a középfokú építőipari szakképzésben. *Iskolakultúra*, 26 (7-8), 100-119.
- Nagy, L. & Antal, E. & Fazekas, E. A. & Korom, E. (2021). A kutatási készségek fejlesztése problémaalapú tanulással. URL: https://publicatio.bibl.u-szeged.hu/21210/1/MS-9402_MTA_biologia_06.pdf (02/05/2024).